

غریبالگری مهم‌تر است یا ناباوروی ۲۰ درصد زوج‌ها؟

آدرس غلط برای بحران جمعیت

۱۶

همه حرف موافقان و منتقدان افزایش نرخ ارز دولتی در بودجه ۱۴۰۰ چالش بر سر رانت ارز ۴۲۰۰ است، راهی معقول وجود دارد؟

از چاله رانت ارز دولتی به چاه شوک قیمتی؟

۷،۲

رئیس واحد جیرفت دانشگاه آزاد خبر داد

راه‌اندازی مجتمع گلخانه‌های مدرن هیدروپونیک در کرمان

۴

اعداد و ارقام نظرسنجی‌های ملی چه تصویر کلانی از ذائقه فرهنگی و رسانه‌ای ایرانی‌ها ارائه می‌کنند

نه توئیت‌تر، نه ایست‌وسی

۱۷،۱۳

پیام انتصابات جدید در آمریکا چیست؟

روتوش جنگ طلبی در وزارت خارجه بایدن

۱۵

یادداشت - ۲

کنج‌یابی بی‌رنج معضلی فرهنگی-اقتصادی یا امنیتی-منکراتی

دستیابی سریع و آسان به پول فراوان باشد. حال به این بیندیشیم که این رفتار ریشه در چه تربیت اقتصادی فرهنگی دارد؟ طبق گزارش‌ها در چند دهه گذشته، کشور در زمینه ارائه نرخ سود بانکی در جهان رکورددار است و سال‌هاست ملت ایران با این حقیقت تربیت شده‌اند که سپردن پول به بانک و دریافت به‌موقع و بی‌دردسر و بی‌دغدغه سود فراوان از ایشان بهترین راه تأمین معاش است. پرسش اینجاست؛ آیا این تربیت اقتصادی، کنش فرهنگی «معاش بدون تلاش» را در پی نخواهد داشت؟ شکل‌گیری و تکرار رفتار همگانی «کنج‌یابی بی‌رنج» به‌معنای زوال فرهنگ کار و تلاش، به‌سوی فرهنگ مصرف و آماده‌خوری، نتیجه کدام شبیخون است؟

از سوی دیگر تبلیغ گسترده دستیابی به ثروت‌های فراوان با شرکت در مسابقات و قرعه‌کشی‌های تلویزیونی تکمیل‌کننده شکل‌گیری و گسترش فرهنگ آماده‌خوری است. پخش گسترده تلویزیونی، به‌همراه تبلیغ‌های فراوان سطح شهر شعار تبلیغاتی «لحظه خاص میلیاردی شدن» با حمایت اپلیکیشن روبیکا تنها نمونه‌ای از این دست فعالیت‌های مخرب نهاد‌های فرهنگی است. نمونه نرخ سود بانکی را قرار دهید در کنار واردات گسترده کالاهای خارجی و در کنار صنعت‌زدایی مهارنشده این روزها و در کنار اتفاق سال گذشته کشور مبنی بر دعوت گسترده حکومت از مردم برای حضور در بورس با وعده چند برابر شدن سرمایه‌های سرگردان ایشان، درحالی‌که همگان، از حکومت تا مردم می‌دانستند پول‌های وارده به بورس در جهت تولید و صنعت قرار نخواهند گرفت و چند برابر شدن آنها در اثر رونق و جهش تولید نخواهد بود.

حال قضاوت کنید حضور گسترده در سایت‌های شرط‌بندی جز موارد امنیتی-منکراتی کوتاه‌مدت چه تفاوت معنادار دیگری با حضور گسترده در بورس دارد؟ به نظر می‌رسد تنها تفاوت آنها در پیامدهای کوتاه‌مدت و میان‌مدت است. چنان‌که در یک نگاه میان مدت ثابت خواهد شد، ساختارهای اقتصادی نابودکننده فرهنگ کار و تولید و همچنین فعالیت‌های فرهنگی مکمل ایشان، چه مشکلات و معضلات امنیتی-منکراتی بسیار بسیار بزرگ‌تری را به وجود خواهند آورد.

انا لله و انا الیه راجعون

با نهایت تأسف و تأثر درگذشت سرکار خانم **شیده لالمی** دبیر فقید گروه جامعه روزنامه همشهری را به خانواده محترم ایشان و جامعه رسانه‌ای کشور تسلیت عرض کرده و برای آن مرحومه علو درجات و برای بازماندگان صبر جمیل و اجر جزیل خواستاریم.

روزنامه فرهیختگان

کمیل سوهانی
پژوهشگر اجتماعی

از اوایل دهه ۸۰ تا اوایل دهه ۹۰ کمتر کسی در ایران پیدا می‌شد که حداقل یک‌بار برای پیوستن به یک شرکت بازاریابی شبکه‌ای به نام گلدکوست «پرزنت» نشده باشد. از جمع‌های خانوادگی تا محل کار حتماً کسی پیدا می‌شد که به این سیستم پیوسته و یا مشغول دعوت دیگران برای پیوستن به این سیستم باشد. بروشوری که در آن عکس آدم‌های بسیار ثروتمندی قرار داشت که از طریق گلدکوست به رویاهایشان رسیده بودند، در جلسات پرزنت جابه‌جا می‌شد. اگر شمه‌ای در شری بودن این سیستم می‌پرسیدید، عکس صفحه بعد بروشور دستخط مراجع تقلید را نشان می‌دادند که در پرسش از این سیستم پاسخ داده بودند که «جایز است» و اگر از قانونی بودن آن می‌پرسیدید، مجوز کسب‌شده از مراجع معتبر کشور را نشان می‌دادند. ارزشمندترین سکه طلای این سیستم هم در ایران با عکس امام خمینی (ره) منتشر شده بود. در آن سال‌ها هیچ‌یک از مراجع اقتصادی، فرهنگی و دینی کشور برای جلوگیری از گسترش این شرکت اقدامی نکردند تا آنکه جلسات جمعی «پرزنت» تبدیل به جمع‌های دختر-پسری شده و مالیات‌خواران و فریب‌دوستان آنقدر زیاد شدند که صدای اعتراض‌شان بلند شد. وقتی گلدکوست وارد منکراتی-امنیتی شد، حکومت نسبت به آن حساسیت پیدا کرده و بساط ایشان کم‌کم برچیده شد. ایران بهشت شرکت گلدکوست بود و طبق آمار بالاترین مشتری در همه جای جهان را میان ایرانیان داشت.

دو سال پیش از این نیز بنابر اعلام رسمی وب‌سایت خبری «کوبین‌دسک» در تازه‌ترین گزارش خود درباره وضعیت استخراج بیت‌کوین در جهان، ایران یکی از مستعدترین و بهترین نقاط جهان برای استخراج بیت‌کوین معرفی می‌شود. گسترش بسیار سریع استخراج این پول دیجیتال غیرمتمرکز (یعنی پولی که بدون نظارت بانک مرکزی کار می‌کند) با استفاده از برق کارخانه‌های تعطیل‌شده موجب حساسیت دستگاه‌های امنیتی حکومت شده و جلوی گسترش آن گرفته می‌شود.

امروز اما زمان امنیتی-منکراتی شدن مساله «سایت‌های شرط‌بندی» است. سایت‌هایی که تعدادشان اکنون از دو هزار عدد گذشته و گردش مالی هرکدام به‌طور متوسط روزی بیش از یک میلیارد تومان بوده و سالانه به‌طور متوسط ۱۲ هزار میلیارد تومان ارز را از کشور خارج می‌کنند.

معمولاً پرسش از چرایی اقبال گسترده جامعه به این شیوه‌ها با پاسخ‌های همیشه معضل فرهنگ مواجه شده و در ادامه، فرهنگ نیز زخم‌خورده از شبیخون رسانه‌های بیگانه و دشمنان قلمداد می‌شود. بدین ترتیب با چنین نگاهی به فرهنگ، بخش اعظم بار مسئولیت به وجود آمدن چنین شرایطی از سر دولت و حکومت بازمی‌گردد.

درست است که رفتارهای همگانی یک ملت ریشه در فرهنگ عمومی به‌عنوان بستر شکل‌گیری این رفتارها دارد، اما پرسش اینجاست که چنین بستری تحت چه شرایطی قرار گرفته تا جامعه را آماده کرده و اقبال وسیع به بازار یابی شبیکه‌ای، استخراج گسترده بیت‌کوین و اخیراً بسط و گسترش سایت‌های شرط‌بندی نتیجه چه جنسی از تربیت فرهنگی و یا اقتصادی است؟ آیا تربیت فرهنگی تنها ناشی از فعالیت نهاد‌های فرهنگی است؟ و یا نهاد‌های اقتصادی نیز با تربیت اقتصادی، فضای فرهنگ یعنی فضای رفتارهای اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهند؟

به نظر می‌رسد فصل مشترک سه رفتار اقتصادی نامبرده در ۱۰ سال اخیر

بودن جامعه حتی به موقتی بودن جامعه‌شناسی نیز رسوب می‌کند و نظام نظریه و پژوهش تحت تأثیر کوتاه‌مدت بودن جامعه قرار می‌گیرند. جامعه نه مبدأ، نه بستر و نه مقصد علم قرار نمی‌گیرد و دانش صرفاً برای دانش و در نهاد دانشگاه به حیات خود ادامه می‌دهد و رفته‌رفته دانشگاهی که قرار بود برای جامعه و از جامعه باشد، به نهادی بروکراتیک با دیسیپلین‌های پوزیتیو و غیرمنعطف تبدیل می‌شود که نظام مسائل تحمیلی با تقلیدی را در بستری متصلب‌پیکیری می‌کند و روزبه‌روز جامعه فاصله بیشتری می‌گیرد.

اپیزود چهارم؛ جامعه انباشتی

مروری کوتاه بر چگونگی تاسیس آکادمی در ایران، کنش‌های سیاسی بسیاری از اصحاب قدرت، نهادهای برنامه‌ریزی، تقنین و سیاست‌گذاری، رویه‌های مدنی، مهندسی و معماری و غیره در تاریخ ایران (با چشم‌پوشی از استثنائات) به‌خوبی نمایانگر موقتی بودن است. حال پرسش این است که در جامعه پیچیده مدرن که برساخته از تصویر و اطلاعات است، چگونه باید به این معضل اجتماعی و جامعه‌شناختی رسیدگی کرد؟ [یکی از موضوعاتی که در این زمینه از اهمیت اساسی برخوردار است، ایجاد سازوکارها و وضعیتی است که بتواند برای دانشگاه و جامعه، انباشت‌مندی ایجاد کند. ایجاد فضای گفت‌وگو برای فهم و پردازش مسائل بومی، منطقی‌سازی فرآیند آموزش پژوهش، بازبینی متدولوژی آکادمی در ایران، طراحی سازوکارهای جمع‌آوری، تثبیت و بازآفرینی داده، شناورسازی قوانین مبتنی بر داده و... از جمله موضوعاتی است که در این زمینه قابل بررسی و توجه است. دانش در نسل‌های مختلف آکادمی تغییرات مختلفی را شاهد بوده است. نسل‌های مختلف آکادمی‌ها تغییراتی محوری از آموزش به پژوهش و همچنین کارآفرینی را پشت‌سر گذاشته‌اند و در دوران جدید خود به دنبال ارزش‌آفرینی اجتماعی می‌گردند. نکته مهم آن است که دانش در حال عبور از رشته‌های تک‌ساختی (Discipline) به میان‌رشته‌ای (Interdisciplinary) حتی چندرشته‌ای (Multidisciplinary) است؛ موضوعی که در کنار سیطره الگوریتم‌های فناوری و تولید مصنوعات انسانی سبقت‌گیرنده از انسان از جمله یادگیری ماشین، هوش مصنوعی، فناوری اطلاعات، علوم شناختی و... باعث تغییرات بنیادینی در معنای جامعه و آکادمی شده است. در زمینه اطلاعات و داده‌های اجتماعی نیز سازوکاری لازم است تا بتوان در جامعه مدرن و پیچیده اطلاعات محور که از هویت ساده نقل‌مکان کرده و با هویت پیچیده درآمیخته است، به شناخت متدولوژی هویت‌های رگومی، کارآمدسازی و مقوله‌بندی آن مبادرت کرد. در این راستا شفافیت به‌مثابه یک کلان موضوع (نه صرفاً یک ریزموضوع)، منسجم‌سازی پایگاه‌های داده و استفاده از داده‌های کلان در زمینه شناخت و پیش‌بینی ذهنیت و کنش اجتماعی و تعامل با آن از اهمیت زیادی برخوردار است؛ گامی که لازمه هوشمندسازی تقنین و عدالت اجتماعی، متراکم‌سازی هویت و طراحی بستر ارزیابی برای محیط‌های پیچیده و همچنین رشد خطی کنش اجتماعی در بین مردم و مسئولان است. آری، نظریه محتاج شناخت است و شناخت در جوامع مدرن بدون موضوعاتی از قبیل شفافیت و تراکم داده‌های سنجش پذیر قابل اجرای کامل نیست؛ موضوعی که آکادمی‌های مدرن باید خود را با آن متناسب کنند و دولت‌ها خود را با آن وفق دهند. جامعه ایرانی از آسیب موقتی بودن تاریخی رنج می‌برد و استفاده از ظرفیت‌های فناوری اجتماعی در دوران کنونی می‌تواند به‌عنوان یک فرصت ناب برای معالجه این آسیب شناخته شود. جامعه پیچیده در دوران امروزی نیاز به طراحی فرآیندهای پیچیده و شبیکه‌ای دارد و این پیچیدگی لاجرم آکادمی را به ساخت چندرشته‌ای بودن سوق خواهد داد.

محمدهادی راجی
پژوهشگر مرکز دانشگاه امام صادق

اپیزود اول؛ خودآگاهی
این مفهوم در عرصه اجتماع جایگاه مهمی دارد و خودآگاهی اجتماعی در جامعه مدرن نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. آگاهی افراد جامعه نسبت به خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند و همچنین نقاط قوت و ضعف آن لازمه حرکت و رشد آن جامعه محسوب می‌شود. انسجام ارگانیک و همچنین انگاره‌های شناختی همچون عزت و هویت اجتماعی در پی آگاهی اجتماعی و حصول معنا به‌دست می‌آید؛ موضوعاتی مهمی که بایسته است در دانش جامعه‌شناسی شناختی مورد بحث و بررسی قرار بگیرد، چراکه بخشی از مساله آن در زمین دانش اجتماعی و بخش دیگر آن در زمین دانش عصبی و داده‌ها قرار می‌گیرد. انسان پرتاب‌شده به دنیای مدرن با پرسش از معنا در عرصه فردی و اجتماعی مواجه است و پاسخی که برای این پرسش حاصل می‌آید، متأثر از برهم‌کنشی است که ذهن اجتماعی در انباشت‌زمانی جامعه پدید می‌کند. نظریات جامعه‌شناسی سیاسی نیز در کنار جامعه‌شناسی شناختی در پی این هستند تا متدولوژی این برهم‌کنش را درک کنند.

اپیزود دوم؛ سیر و سویه‌های نظریه

نظریه در واقع حاصل از دو سیر آفاقی و انفسی نظریه‌پرداز (فرد و جامعه) است. از سوی نیازمند هم‌زیستی مستمر و فعال با عالم بیرون و عینیت اجتماع است که به شناخت زمینه و پدیده مسائل می‌رسد و ازسویی نیازمند سیر انفسی در درون خود است که به پردازش درونی منجر می‌شود. نظریه در دایره زمانی نیز از ویژگی دوسویگی برخوردار است. ازسویی به نقاط عزیمت خود وصل می‌شود و ازسویی دیگر مقصدی آینده‌پژوهانه دارد و در پی حرکت است. شناخت جامعه ایرانی و نظریه‌پردازی در این ساخت پیچیده نیز نیازمند شناخت ابعاد مختلف نظریه‌پردازی از جمله عطف توجه به این چهار مؤلفه مهم است. نظریه‌پرداز ازسویی گرایش تاریخی و میداگراییانه دارد و ازسویی دیگر بینش آینده‌پژوهانه و در این مسیر دائم سیری آفاقی و انفسی را تجربه می‌کند. لذا نظریه‌پردازی دانشی دیر انتاج و انباشت‌مند است که نیاز به بایسته‌های راهبردی و همچنین تراکم موضوعی و زمانی دارد.

اپیزود سوم؛ آگاهی موقتی

جامعه ایرانی به لحاظ زمانی، تاریخی پرافتخار و طولانی دارد، اما به لحاظ اجتماعی از مشکل موقتی بودن رنج می‌برد. نظریات مختلف با تعابیر مختلفی به این موقتی بودن و علل آن اشاره داشته‌اند که بررسی آن در زمره اهداف این نوشتار نیست. اما به‌طور کلی کوتاه‌مدت بودن مانع انباشت اجتماعی می‌شود و رشد خطی جامعه را با مشکل مواجه می‌کند. این موضوع در فرآیند نظریه‌پردازی نیز تأثیرگذار بوده است. ازسویی پژوهش‌ها بیشتر به‌صورت سفارشی، دستوری و تزئینی درآمده‌اند و از دل مسائل اجتماعی حاصل نمی‌شوند و ازسویی دیگر از موقتی بودن رنج می‌برند و تأثیری بر اجتماع ندارند. در واقع بیش از آنکه مساله از درون سوزه و با مساله‌مندی بومی شروع شود، از بیرون سوزه و با مساله‌غیربومی شروع می‌شود و این روندی است که در تاسیس آکادمی و حتی در بسترهای نوآوری در ایران نیز شاهد آن هستیم. فقدان مساله و بسترهای شناخت آن و پردازش مسائل غیربومی منجر به تشکیل آکادمی می‌سازد و نوآوری‌های تکراری شده است! این گونه است که دانشجوی تحصیلات تکمیلی در بسیاری از اوقات، خود را ناچار می‌بیند برای پیشبرد عالی مسائل علمی به محیط بومی و اصلی آن مساله مهاجرت کند. در این بین، موقتی